בפרק זה יתבארו שלושה ענינים עיקריים, א. כיצד אשה נקנית לבעלה, וכיצד יוצאת מרשותו. ב. דרכי הקנינים בעבד עברי, עבד כנעני, בהמה, ועוד. ג. באיזה מצוות נשים חייבות, ובאיזה פטורות, ואיזה מצוות נוהגות בארץ ישראל, ואיזה נוהגות גם בחוץ לארץ.

משנה

במשנה זו מתבארים שני ענינים. א. כיצד אישה מתקדשת לבעלה, וכיצד יוצאת מרשותו. ב. כיצד יבמה נקנית ליבם, וכיצד יוצאת מרשותו:

הָאִשָּׁה נִקְנֵית – מתקדשת לבעלה, **בִּשְׁלֹשׁ דְּרָכִים, וְקוֹנָה אֶת עַצְמָהּ** לצאת מרשותו ולהיות ברשות עצמה להינשא לאחר, **בִּשְׁתֵּי דְּרָכִים**. ומפרטת המשנה, **נִקְנֵית** בשלוש דרכים אלו, **בְּכֶסֶף** שהאיש נותן לה, ואומר לה 'הרי את מקודשת לי', או **בִּשְׁטָר** שנותן לה, וכתוב בו 'הרי את מקודשת לי', **וּבְיִאָה** – שבא עליה, ואמר לה 'התקדשי לי בביאה זו'.

המשנה מביאה מחלוקת מהו הסכום הנצרך לקידושי כסף:

שנינו שאשה נקנית לבעלה **בְּכֶסֶף**, ונחלקו התנאים מהו שיעור הכסף הנצרך לקידושין אלו, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, אשה מתקדשת רק **בְּדִינָר, וּבְשָׁוֶה דִּינָר** – או במיטלטלין שערכם הוא לפחות בשווי דינר. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, אשה מתקדשת אף **בְּפְרוּטָה, וּבְשָׁוֶה פְּרוּטָה** – או במיטלטלין שערכם הוא לפחות בשווי פרוטה. מבארת המשנה, **וְכַמָּה הִיא פְּרוּטָה** – כמה צריך להיות שווי הפרוטה כדי שאשה תהיה מקודשת בה לשיטת בית הלל, **אֶחָד מִשְּׁמֹנָה בָּאִיסָּר** הָאִיטַלְקִי, ששמונה פרוטות יש באיסר, ונמצא ששווי פרוטה הוא שמינית איסר.

וְאִשָּׁה קוֹנָה אֶת עַצְמָהּ לצאת מרשות הבעל ולהיות ברשותה להינשא לאחר, בשני דרכים, **בְּגֵט** שהבעל כותב ונותן לה, וכתוב בו שהוא מגרשה והיא מותרת לכל אדם, **וּבְמִיתַת הַבַּעַל** – שכשבעלה מת היא ברשות עצמה.

המשנה מבארת כיצד יבמה נקנית ליבם, וכיצד יוצאת מרשותו:

הַיְּבָמָה – אשה שמת בעלה ולא השאיר בנים, שאם יש לו אח היא זקוקה להתייבם, כלומר להינשא לאחיו, **נִקְנֵית** לאח **בִּבְיאָה**, שבה היא נעשית באשתו לכל דבר. ומן התורה אינה נקנית ליבם בכסף ובשטר.

וְקוֹנָה אֶת עַצְמָהּ – אם אינה מתיבמת נעקרת זיקת היבום והיא מותרת לכל אדם, **בַּחֲלִיצָה** – על ידי שהיא חולצת את נעלו של היבם, **וּבְמִיתַת הַיָּבָם** – אם מת אחי בעלה. אבל אינה מותרת לאחרים על ידי גט.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע המשנה נקטה 'האשה נקנית' ולא 'האשה מתקדשת':

שנינו במשנה **'הָאִשָּׁה נִקְנֵית** בשלוש דרכים'. ושואלת הגמרא, **מַאי שְׁנָא הָכָא** – מה שונה המשנה כאן **דְּתָנֵי** – ששנה בה התנא **'הָאִשָּׁה נִקְנֵית'**, בלשון קנין, **וּמַאי שְׁנָא הָתָם** – ומה שונה המשנה לקמן (מא.), **דְּתָנֵי** – ששנה בה התנא **'הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ'**, בלשון קידושין, ומדוע לא נאמר גם כאן 'האשה מתקדשת'. משיבה הגמרא, הטעם שהתנא במשנתנו נקט לשון קנין, הוא **מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמֵיתְנֵי** – שחפץ להזכיר קידושי **כֶּסֶף**, **וְהלוא** קנין **כֶּסֶף** שקונה באשה, **מְנָא לָן** – מהיכן למדנוהו בסוגיא להלן (ד:), **נָפַר** – למדנו אותו בגזירה שוה **'קִיחָה' 'קִיחָה' מִשָּׂדֶה עֶפְרוֹן** – מהקנין שקנה אברהם אבינו את מערת המכפלה מעפרון החיתי, שהן בקידושין והן בשדה עפרון נאמר לשון 'קיחה', **כְּתִיב הָכָא** – כאן בקידושין כתוב (דברים כד א) **'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה'**, **וּכְתִיב הָתָם** – ושם בשדה עפרון כתוב (בראשית כג יג) **'נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי'**, ומכאן שאשה נקנית בכסף, **וְ'קִיחָה' אִיקְּרֵי** – היא לשון **קִנְיָן**, שהשדה הנלקחת נקראת ש'נקנתה', **דִּכְתִיב** – שהרי כתוב באותה מכירה של שדה עפרון (שם כה י) **'הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם'**,

---

אגרות קודש

ב"ה, י"ח אדר, תש"כ
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ כו' מו"ה משה פנחס שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מימי הפורים, בברכת מזל טוב לרגלי ההתייסדות והתפתחות מחלקת לימוד כל היום בישיבת אהלי יוסף יצחק אשר במלבורן.

ואשרי חלקו שהי' מראשי יוזמי רעיון האמור וראה פרי טוב בעמלו בהביאו הדבר בפועל, וגודל הענין ואחריתו כי מי ישערנו שהרי הובטחנו בענינים כגון אלו שיהי' מוסיף והולך מוסיף ואור, נוסף על כללות הענין, שה[ם] המביאים פירות ופירי פירות עד סוף העולם, ועפ"י המבואר במקום אחר עד שמביאים לסוף (של) ההעלם (וההסתר).

ותקותי שכללות אנ"ש ובפרט אלו שזכו להיות המתחילים בזה יוסיפו אומץ להחזקת הרחבת והתפתחות מחלקה האמורה ביתר שאת, והרי זכות הרבים מסייעתם.

ויהי רצון שבמדתו של הקב"ה שהיא מדה כנגד מדה אלא שכמה פעמים ככה יראה הוא וזוג' תי' רוב נחת אמתי הוא נחת יהודי חסידותי מכל יו"ח שיחיו הם.

בברכת הצלחה בכהנ"ל ולבשורות טובות בזה.

אי נַמִי – מקור נוסף שכסף נקרא 'קנין', שנאמר (ירמיה לב מד) 'שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ', ולכן תָּנֵי הָאִשָּׁה נִקְנֵית בלשון קנין. הגמרא מבארת מדוע לקמן (מא.) נקט התנא 'האיש מקדש'. שואלת הגמרא: וְנֵיתְנֵי הָתָם – גם שם תכתוב המשנה 'הָאִישׁ קוֹנֶה' ולא 'האיש מקדש'. משיבה הגמרא: מַעֲקָרָא – מתחילה, במשנתנו, תָּנֵי – נקט התנא לשון קנין שהוא לִישָׁנָא דְּאוֹרַיְיתָא – לשון התורה, וּלְכַסּוֹף, במשנה להלן תָּנֵי – נקט לשון קידושין שהוא לִישָׁנָא דְּרַבָּנָן – מדי – לשון החכמים. ומבארת הגמרא: וּמַאי לִישָׁנָא דְּרַבָּנָן – מהי משמעות לשון 'קידושין' שהנהיגו חכמים, דְּאָמַר לָהּ אַפּוּלְּי עָלְמָא – שהמקדש אסר אותה על כל העולם כְּהֶקְדֵּשׁ האסור לכולם בהנאה, ולפיכך מעשה זה נקרא 'קידושין'.

הגמרא מבארת מדוע במשנתנו דיבר התנא על האשה, ובמשנה לקמן דיבר התנא על האיש. שואלת הגמרא: מדוע נקט התנא 'האשה נקנית', וְנֵיתְנֵי הָכָא – היה לו לשנות 'הָאִישׁ קוֹנֶה', כפי שבמשנה לקמן נקט 'האיש מקדש'. משיבה הגמרא: התנא נקט 'האשה נקנית' מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא – שחפץ לומר בסֵיפָא 'וְכֵן נָה אֶת עַצְמָהּ', שלשון זו היא בְּדִירָה – על האשה, ואגב הסיפא תָּנָא נַמִי רֵישָׁא בְּדִירָה – נקט גם ברישא 'האשה נקנית'.

שואלת הגמרא: אם כן, וְנֵיתְנֵי – היה על התנא לשנות 'הָאִישׁ קוֹנֶה את האשה, וּמַקְנֶה את האשה לעצמו'. משיבה הגמרא: לא נקטו בסיפא 'האיש מקנה', מִשּׁוּם דְּאִיכָּא – משום שאחד האופנים שהאשה קונה את עצמה, הוא בְּמִיתַת הַבַּעַל, דְּלֵאו אִיהוּ קָא מַקְנֵי – שלא הבעל מקנה את האשה לעצמה במיתתו, אלא מִן שָׁמַיָּא הוּא דְּמַקְנֵי לָהּ – מן השמים הקנו אותה לעצמה.

הגמרא מביאה ישוב נוסף: וְאִי בָּעֵית אֵימָא, אִי תָּנָא – אם היה התנא שונה 'האיש קוֹנֶה', הָוֵה אָמֵינָא – הייתי אומר שהבעל קונה את האשה אַפִּילּוּ בָּעַל כָּרְחָהּ, ולכן תָּנָא – שנה 'הָאִשָּׁה נִקְנֵית', ללמדנו דְּמַדַּעְתָּהּ אֵין [־כן] יכול הבעל לקדשה, וְשֹׁלֹא מַדַּעְתָּהּ לֹא.

הגמרא מבארת מדוע נקט התנא 'שלוש' בלשון נקבה. שואלת הגמרא: וּמַאי אִירְיָא דְּתָנֵי – מדוע שנה התנא 'שְׁלֹשָׁה' בלשון נקבה, לִיתְנֵי – היה עליו לשנות 'שְׁלוֹשָׁה' בלשון זכר, וכמו בכל התורה שנאמרה בלשון זכר. משיבה הגמרא: התנא נקט כך, מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנֵי – משום שחפץ לשנות 'דֶּרֶךְ', וְדֶרֶךְ לְשׁוֹן נְקֵבָה הוּא, דִּכְתִיב (שמות יח כ) 'וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ', בלשון נקבה, ולכן שנה נקבה 'שלוש דרכים' ולא 'שלושה דרכים'.

הגמרא מקשה על תירוץ זה: וְאֶלָּא הָא דְּתַנְיָא, בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים בּוֹרְקִין אֶת הַזֵּב, לדעת האם הוא זב מחמת אונס. וקשה, לִיתְנֵי – שהיה על התנא לשנות 'דְּרָכִים'. משיבה הגמרא: הָתָם הָא קָא מַשְׁמַע לָן – לגבי זב נקט התנא 'דרך' כדי להשמיענו דְּדַרְכָּא דְּמֵיכְלָא יַתִּירָא לְאַתּוּיֵי – שדרכה של אכילה מרובה להביא לִידֵי זִיבָה, וְדַרְכָּא דְּמִישְׁתְיָא יַתִּירָא לְאַתּוּיֵי – וכן דרכה של שתיה מרובה להביא לִידֵי זִיבָה, ולכן נקטו לשון 'דרך', לומר שיש דברים שדרכם להביא לידי זיבה.

שואלת הגמרא ממשנה נוספת: וְהָא דְּתַנְיָן (ביכורים פ"ב מ"ו), אֲתָרוֹג שָׁוֶה לְאֵילָן בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים, שנוהגת בו ערלה בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, ושבשנה הרביעית פירותיו הם 'נטע רבעי', ושהחנטה קובעת את שייכותו לשנה השביעית, ולא הלקיטה. וקשה, לִיתְנֵי – שהיה על התנא לשנות 'דְּרָכִים'. משיבה הגמרא: לגבי אתרוג נקטנו לשון 'דרך' מִשּׁוּם דִּבְעִינַן מִתְנֵי סֵיפָא – משום שרצינו לשנות בסיפא 'וְלֵילְכָךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד' שהלקיטה קובעת את שייכותו לשנת המעשר, וכיון שבסיפא נקטנו 'דרך', גם ברישא נקטנו 'דרך'. שואלת הגמרא: סֵיפָא נַמִי – אף בסיפא נִיתְנֵי 'דְּרָכִים', ומה תשובה היא זו שנקטו 'דרך' אגב הסיפא.

לְפָנֶיךָ', דִּכְמַלְחָמָה קָאֵי – שעוסק במלחמה, דְּדַרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה, לכן כָּתַב לָהּ – את המילה 'דרך' בִּלְשׁוֹן זָכָר. וכן מַתְנִיתִין אַתְּחִילָא לֹא קָשְׁיָין – המשניות אינן סותרות זו את זו, משום שהָכָא – במשנתנו דִּלְגַבֵּי אִשָּׁה קָאֵי – שעוסקת בנשים, קָתָנֵי לָהּ – את המילה 'דרך' בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה. והָתָם – במשנה לגבי זב, דִּלְגַבֵּי אִישׁ קָאֵי – שעוסקת באיש זכר, דַּדְּרִכּוֹ שֶׁל אִישׁ לִידָּרֵךְ האם הוא זב באונס, וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִידָּרֵךְ, מכיון דְּהָא אִשָּׁה נַמִי – גם אם היא רואה בְּאוֹנֶס, מִיטַּמְּאָה טומאת זיבה, וכיון שכך, תָּנֵי את המילה 'דרך' בִּלְשׁוֹן זָכָר.

הגמרא תמהה על הלשון 'דרכים'. מקשה הגמרא: לפי המבואר עד עתה, מַאי טַעֲמָא תָּנֵי 'שָׁלֹשׁ' בלשון נקבה, מִשּׁוּם המילה 'דְּרָכִים'. וקשה, נֵיתְנֵי – שישנה התנא 'דְּרָכִים', וממילא נֵיתְנֵי – יוכל לשנות 'שָׁלֹשָׁה' בלשון זכר. מתרצת הגמרא: התנא נקט במשנתנו 'דרכים', מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי לְמִיתְנֵי – משום שחפץ לשנות קידושי בִּיאָה, וּבִיאָה אֵיקְרֵי – נקראת 'דֶּרֶךְ', דִּכְתִיב (משלי ל יט־כ) 'וְדֶרֶךְ גֶּבֶר בָּעַלְמָה, כֵּן דֶּרֶךְ אִשָּׁה מְנָאֲפָת'. שואלת הגמרא: הָא תִּינַח בִּיאָה – לגבי ביאה מובן מדוע נקט 'דרך', אולם לגבי כֶּסֶף וּשְׁטָר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מדוע לא נקט 'דברים'. משיבה הגמרא: התנא כינה כסף ושטר 'דרכים' מִשּׁוּם בִּיאָה המכונה 'דרך'. שואלת הגמרא: וְכִי תָּנֵי תַּרְתֵּי אַמּוּ חָדָא – וכי התנא שנה 'דרכים' בשני קנינים אגב קנין אחד, הלא היה לו ללכת אחר הרוב. משיבה הגמרא: הָנָךְ נַמִי – גם כסף ושטר צוֹרְךְ בִּיאָה נִינְהוּ – באים לצורך הביאה, ולכן הם מכונים 'דרכים' אגב הביאה.

הגמרא מביאה ביאור נוסף מדוע נקט התנא במשנה 'דרכים': וְאִי בָּעֵית אֵימָא, הָא מַנִּי – משנתנו בשיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה (דברים כד א) 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה', וְלֹא כָּתַב 'כִּי תִּלָּקַח אִשָּׁה לְאִישׁ', מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְחַזֵּר עַל – לחפש אִשָּׁה כדי לישא אותה, וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לְחַזֵּר עַל – לחפש אִישׁ כדי להינשא לו. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבִידָה, מִי חוֹזֵר עַל מִי – מי מחפש את מי, ודאי שבַּעַל הָאֲבִידָה מְחַזֵּר עַל אֲבִידָתוֹ. וכן האיש מחזר אחר האשה, שהרי האשה נבראה מצלעו של האדם, והיא כאבידתו. ולשיטת רבי שמעון שדרך העולם שהאיש מחזר אחר האשה, מבואר שלכן נקטה המשנה את הלשון 'דרכים' לגבי קידושין.

הגמרא מביאה מקומות נוספים שהתנא נקט לשון 'דרך'. שואלת הגמרא: וְהָא דְּתַנְיָן, בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים בּוֹרְקִין אֶת הַזָּב, לדעת האם הוא זב מחמת אונס. וקשה, לִיתְנֵי – שהיה על התנא לשנות 'דְּרָכִים'. משיבה הגמרא: הָתָם הָא קָא מַשְׁמַע לָן – לגבי זב נקט התנא 'דרך' כדי להשמיענו דְּדַרְכָּא דְּמֵיכְלָא יַתִּירָא לְאַתּוּיֵי – שדרכה של אכילה מרובה להביא לִידֵי זִיבָה, וְדַרְכָּא דְּמִישְׁתְיָא יַתִּירָא לְאַתּוּיֵי – וכן דרכה של שתיה מרובה להביא לִידֵי זִיבָה, ולכן נקטו לשון 'דרך', לומר שיש דברים שדרכם להביא לידי זיבה.

שואלת הגמרא ממשנה נוספת: וְהָא דְּתַנְיָן (ביכורים פ"ב מ"ו), אֲתָרוֹג שָׁוֶה לְאֵילָן בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים, שנוהגת בו ערלה בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, ושבשנה הרביעית פירותיו הם 'נטע רבעי', ושהחנטה קובעת את שייכותו לשנה השביעית, ולא הלקיטה. וקשה, לִיתְנֵי – שהיה על התנא לשנות 'דְּרָכִים'. משיבה הגמרא: לגבי אתרוג נקטנו לשון 'דרך' מִשּׁוּם דִּבְעִינַן מִתְנֵי סֵיפָא – משום שרצינו לשנות בסיפא 'וְלֵילְכָךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד' שהלקיטה קובעת את שייכותו לשנת המעשר, וכיון שבסיפא נקטנו 'דרך', גם ברישא נקטנו 'דרך'. שואלת הגמרא: סֵיפָא נַמִי – אף בסיפא נִיתְנֵי 'דְּרָכִים', ומה תשובה היא זו שנקטו 'דרך' אגב הסיפא.

המשך מעמוד קצג

לכתבו אודות מחשבות זרות בשעת הלימוד ותפלה, ידועה העצה לזה, אשר יהי' הספר או הסידור פתוח לפניו בעת הלימוד והתפלה, והאותיות אוחזות את המחשבה ותופסות אותה.

ומאחר שהובטחנו יגעת ומצאת, וזכה ללמוד בישיבה הק' תומכי תמימים, מיסודם ובהנהלתם של רבותינו נשיאינו, בודאי כשילמוד בהתמדה ושקידה ימשיך זה ברכת השי"ת בכל המצטרך לו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.